

มาตรฐานอาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพ
Occupational Standard and Professional Qualifications

สาขาวิชาชีพการผลิตอาหารและเครื่องดื่ม สาขาการแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร

จัดทำโดย สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน)
ร่วมกับ สถาบันคั้นคว่ำและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1. ชื่อมาตรฐานอาชีพ

สาขาวิชาชีพการผลิตอาหารและเครื่องดื่ม สาขาการแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร

2. ประวัติการปรับปรุงมาตรฐาน

N/A

3. ทะเบียนอ้างอิง (Imprint)

N/A

4. ข้อมูลเบื้องต้น

ห่วงโซ่อุปทานของข้าวไทย ซึ่งเริ่มตั้งแต่ต้นน้ำ คือ ขาวนา จนกระทั่งปลายน้ำ คือ ผู้บริโภค นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่า ห่วงโซ่อุปทานของข้าวไทยนั้นมีหน่วยงานที่สนับสนุนผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยตลอดตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลาย น้ำ ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนี้ ประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ รวมถึงสมาคมและหน่วยวิจัยต่างๆ เช่น สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมการค้าภายใน กรมการค้าต่างประเทศ และองค์การคลังสินค้า กระทรวงพาณิชย์ และศูนย์วิจัยพันธุ์ข้าว เป็นต้น จากการที่มีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายในห่วงโซ่อุปทานก่อให้เกิดปัญหาและข้อจำกัดบางประการที่ต้องการความร่วมมือแก้ไข เพื่อยกระดับสมรรถนะการแข่งขันในตลาดของสินค้าข้าวให้ดียิ่งขึ้น โดยห่วงโซ่อุปทานของอุตสาหกรรมข้าวและข้าวแปรรูป ประกอบด้วย

อุตสาหกรรมต้นน้ำ ได้แก่ เกษตรกรผู้เพาะปลูกข้าว เกษตรกรรายย่อยกว่า 4 ล้านครัวเรือนทั่วประเทศ และผู้ให้บริการปัจจัยทางการเกษตร ผลผลิตที่ได้ในขั้นนี้จะอยู่ในรูปข้าวเปลือก ซึ่งข้าวเปลือกที่เก็บเกี่ยวได้มักจะขายสู่ตลาดทันที เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีศักยภาพในการเก็บรักษาข้าว ทำให้เกษตรกรค่อนข้างเสียเปรียบในการต่อรองราคาจำหน่าย โดยช่องทางการจำหน่ายข้าวเปลือกของเกษตรกรมี 2 ช่องทาง คือ การขายให้กับโรงสีข้าวบริเวณใกล้เคียง และการขายผ่านตัวกลางค้าข้าว อาทิ สหกรณ์การเกษตร ตลาดกลางค้าข้าว และพ่อค้ารวบรวมข้าวเปลือก ซึ่งจะเป็นผู้นำข้าวเปลือกไปจำหน่ายให้โรงสีอีกทอดหนึ่ง (เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ขนข้าวไปจำหน่ายให้กับโรงสีโดยตรง เนื่องจากค่าใช้จ่ายสูง)

อุตสาหกรรมกลางน้ำ ได้แก่ โรงสีข้าว ผู้ผลิตข้าวบรรจุถุง และผู้ผลิตสินค้าข้าวแปรรูปต่างๆ ข้าวเปลือก 1 กิโลกรัม สามารถสีเป็นข้าวสารได้ประมาณ 0.6-0.7 กิโลกรัม ขึ้นอยู่กับลักษณะพันธุ์และช่วงเวลาเก็บเกี่ยว (ข้อมูลจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์) ปัจจุบันโรงสีข้าวในประเทศไทยมีปัญหากำลังผลิตส่วนเกินสูง มีกำลังสีข้าวรวมทั้งระบบถึงกว่า 100 ล้านตันหรือกว่า 3 เท่าของปริมาณผลผลิตข้าวของไทย (ข้อมูลจากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย) โดยโรงสีข้าวขนาดใหญ่ (กำลังการสีข้าวมากกว่า 20 ตันข้าวเปลือก/วัน) ที่มีการลงทุนด้านเทคโนโลยีการสี/ปรับสภาพข้าวและไซโลเพื่อเก็บสต็อกข้าว มักเป็นธุรกิจในเครือของผู้ส่งออกข้าวหรือรับจ้างสีหรือปรับปรุงคุณภาพข้าวให้กับผู้ส่งออกข้าวรายใหญ่ของประเทศ ส่งผลให้มีความได้เปรียบด้านตลาดและมีกำลังสีส่วนเกินต่ำกว่าโรงสีขนาดเล็ก (กำลังการสีข้าวน้อยกว่า 20 ตันข้าวเปลือก/วัน)

จากสถิติล่าสุดประเทศไทยมีผู้ประกอบการโรงสีข้าวมากกว่า 1000 โรง ซึ่งเป็นโรงสีที่ผ่านมาตรฐานดาวเงิน 60 โรง คือ ผ่านหลักเกณฑ์ 6 ด้าน และผ่านมาตรฐานดาวทอง 95 โรง คือผ่านหลักเกณฑ์ 6 ด้าน และมีระบบมาตรฐาน GMP/HACCP/ISO 22000 (กรมการค้าภายใน, 2561) ลำดับต่อมาคือ อุตสาหกรรมข้าวสารบรรจุถุง ซึ่งมีผู้ประกอบการทั่วประเทศประมาณ 200 ราย และมีจำนวนแบรนด์กว่า 250 แบรนด์ โดยมีผู้นำตลาดเป็นผู้ประกอบการที่ทำโรงสีข้าวและธุรกิจส่งออกควบคู่ไปด้วย คือ บมจ. ซี.พี. อินเตอร์เทรด ผู้ผลิตข้าวตราฉัตร ซึ่งมีส่วนแบ่งตลาดภายในประเทศร้อยละ 16 บจก. เจียเม้ง มาร์เก็ตติ้ง ผู้ผลิตข้าวตราหงษ์ทอง บมจ.ปทุมไรซ์มิล แอนด์ แกรนารี ผู้ผลิตข้าวตราบุญครอง และ บมจ. เอเชียโกลเด้นไรซ์ ผู้ผลิตข้าวตราบุญจรงค์, สุพรรณหงส์, ปทุมทิพย์, มิตรภาพ, กลีกร และคู่ครัว ปัจจุบันข้าวสารบรรจุถุงมีส่วนแบ่งตลาดในประเทศมากกว่าร้อยละ 60 โดยร้านขายข้าวสารแบบแบ่งขายมีส่วนแบ่งตลาดเหลือเพียงร้อยละ 30-35 เท่านั้น (ธนาคารกรุงศรีอยุธยา, 2562)

อุตสาหกรรมกลางน้ำในลำดับสุดท้ายคือ อุตสาหกรรมข้าวแปรรูป ซึ่งอาจแบ่งได้คร่าวๆ เป็นผลิตภัณฑ์จากเมล็ดข้าว เช่น ข้าวสวยกึ่งสำเร็จรูปและพร้อมรับประทาน ข้าวเสริมโภชนาการ ข้าวกล้องงอก เครื่องดื่มที่มีและไม่มีแอลกอฮอล์ เป็นต้น ผลิตภัณฑ์จากแป้งข้าว ได้แก่ เส้นหมี่ก้วยเดี่ยวประเภทต่างๆ ผลิตภัณฑ์อาหารเข้า เช่น โจ๊กและข้าวต้มกึ่งสำเร็จรูป ผลิตภัณฑ์ซีเรียล ผลิตภัณฑ์เบเกอรี่ที่ใช้แป้งข้าวทดแทนแป้งสาลี เป็นต้น และผลิตภัณฑ์อื่นๆ เช่น นมข้าว ข้าว ซึ่งสกัดได้จากผลิตภัณฑ์ผลพลอยได้จากการสีข้าว ผลิตภัณฑ์ข้าวแปรรูปที่มีความนิยมบริโภคภายในประเทศมากที่สุด ได้แก่ ซีเรียล เส้นหมี่ก้วยเดี่ยว และขนมขบเคี้ยว ซึ่งมีมูลค่าตลาดในประเทศรวมกัน 4,134.8 ล้านบาท (ศูนย์วิจัยกลีกรไทย, 2562)

อุตสาหกรรมปลายน้ำ ได้แก่ ผู้กระจายสินค้า ผู้ส่งออกและนำเข้าข้าว มีทั้งการขายผ่านนายหน้าค้าข้าว (หรือ “หยง”) ซึ่งเป็นคนกลางในการซื้อขายและรวบรวมข้าวจากโรงสีให้กับผู้ส่งออกหรือพ่อค้าขายส่งในประเทศ โดยมีพ่อค้าขายปลีก (หรือผู้ค้าข้าวสารตก) และผู้ผลิต/จำหน่าย

ข้าวบรรจุถุง เป็นผู้ประกอบชิ้นสุดท้ายที่กระจายข้าวสู่ตลาดในประเทศ ขณะที่ในตลาดส่งออกจะมีบริษัทนำเข้าในประเทศคู่ค้าเป็นผู้กระจายสินค้าสู่ผู้บริโภคอีกทอดหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันสัดส่วนการจำหน่ายข้าวของไทยเป็นการจำหน่ายเพื่อบริโภคภายในประเทศและส่งออกในสัดส่วนใกล้เคียงกัน

ผู้ประกอบการข้าวบรรจุภัณฑ์ที่สำคัญ อาทิ บมจ.ซี.พี. อินเทอร์เน็ต (ตราฉัตร) บจก.เจียเม้ง มาร์เก็ตติ้ง (ตราหงษ์ทอง) บมจ.ปทุมไรซ์มิล แอนด์ แกรนารี (ตราบุญ ครอบ) บมจ. เอเชียอินเตอร์ไรซ์ (ตราบุญจรงค์ ตราสุพรรณหงส์) บจก.ข้าวแสนดี (ตราข้าวแสนดี) บมจ.ไทยฮา (ตราเกษตร) บจก.ชัยมงคลรุ่งเรืองการเกษตร (ตราบัว ทัพย์) บจก.สิงห์ คอร์ปอเรชั่น (ตรา 1000 ดี) บจก.ชัยทัพย์ (ตราพณมั่ง) บจก.สุนทรธัญทรัพย์ (ตราไก่แจ้) เป็นต้น (ที่มา: สมาคมผู้ประกอบการข้าวถุง และกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์)

ผู้ส่งออกข้าว 10 อันดับแรกของไทยในปี 2560: ผู้ส่งออกข้าวขาว ประกอบด้วย บจก.แคปปิตัลซีเรียลส์ บจก.พงษ์ลาภ บจก.ไทย แกรนลักซ์ อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล ไรซ์ บจก. เอเชีย โกลเด้น ไรซ์ บจก.ธนสร ไรซ์ บจก.ไทยฟ้า (2511) บจก.แสงฟ้าอะกรีโปรดักส์ บจก.กรู๊ตไทยพีชผล บจก.นครหลวงค้าข้าว บจก.โรสเฮอร์ไรซ์ ii) ผู้ส่งออกข้าวหอมมะลิประกอบด้วย บจก.ซี.พี.อินเทอร์เน็ตเทรด บจก.อุทัย โปรดิวส์ บจก.บางซื่อโรสไฟไฟเจียเม้ง บจก.ธนสร ไรซ์ บจก.นครหลวงค้าข้าว บจก.สยาม แกรนส์ บจก.ยูนิเวอร์แซล ไรซ์ บจก.เอลล์บา บางกอก บจก.เอเชีย โกลเด้น ไรซ์ บจก.วุฒิชัยโปรดิวส์ iii) ผู้ส่งออกข้าวหนึ่ง ประกอบด้วย บจก. เอเชีย โกลเด้น ไรซ์ บจก. นครหลวงค้าข้าว บจก.ไรซ์แลนด์ อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล บจก.แสงฟ้าอะกรีโปรดักส์ บจก.ซี.พี.อินเทอร์เน็ตเทรด บจก.ธนสร ไรซ์ บจก.โรสเฮอร์ไรซ์ iv) บจก.พรีเมียม ไรซ์ เอ็กซ์พอร์ต บจก.ไทย แกรนลักซ์ อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล ไรซ์ บจก.โกลเด้น แกรนารี (ที่มา: กระทรวงพาณิชย์)

อุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ในกลุ่มอุตสาหกรรมแปรรูปข้าว (โรงสีข้าว และโรงปรับปรุงคุณภาพข้าว) สามารถจัดแบ่งประเภทอ้างอิงตามการจัดประเภทมาตรฐานอุตสาหกรรมประเทศไทย (TSIC) โดยกิจกรรมการแปรรูปข้าว (หมู่ใหญ่ 102) จัดอยู่ในหมวดการผลิต (หมวดใหญ่ C) หมวดย่อยการผลิตผลิตภัณฑ์อาหาร (หมวดย่อย 10) สามารถจำแนกการแปรรูปข้าว (โรงสีข้าว และโรงปรับปรุงคุณภาพข้าว) ออกเป็น 1 ประเภท ได้แก่ การสีข้าว ผลิตภัณฑ์บรรจุถุง โรงสี/ผลิตข้าวกล้อง โรงสีข้าวไฟฟ้า โรงสีข้าวหีบ (หมู่ย่อย 10611)

5. ประวัติการปรับปรุงมาตรฐานในแต่ละครั้ง

N/A

6. ครั้งที่

1

(รายละเอียดของชุดฝึกอบรมที่ได้รับการรับรองตามการปรับปรุงในแต่ละครั้ง แสดงในตารางข้างล่าง ข้อมูลครั้งล่าสุดจะแสดงอยู่ในบรรทัดบนสุด)

ครั้งที่ (อื่น ๆ) : N/A

ครั้งที่ประกาศก่อนหน้านี้ วันที่ประกาศ : N/A

ข้อสังเกต : N/A

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ : N/A

7. คุณวุฒิวิชาชีพที่ครอบคลุม (Professional Qualifications included)

สาขาวิชาชีพการผลิตอาหารและเครื่องดื่ม

8. คุณวุฒิวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง (Related Professional Qualifications)

N/A

9. หน่วยสมรรถนะทั้งหมดในมาตรฐานอาชีพ (List of All Units of Competence within this Occupational Standards)

รหัสหน่วยสมรรถนะ เนื้อหา

10. ระดับคุณวุฒิ

ตารางแผนผังแสดงหน้าที่

1. ตารางแสดงหน้าที่ 1

ตาราง 1 : FUNCTIONAL MAP แสดง KEY PURPOSE , KEY ROLES , KEY FUNCTION

ความมุ่งหมายหลัก Key Purpose	บทบาทหลัก Key Roles		หน้าที่หลัก Key Function	
คำอธิบาย	รหัส	คำอธิบาย	รหัส	คำอธิบาย

คำอธิบาย ตารางแผนผังแสดงหน้าที่เป็นแผนผังที่ใช้วิเคราะห์หน้าที่งานเพื่อให้ได้หน้าที่หลัก (Key Function)